

CONTRIBUCIÓ DE STUART HALL (1932-2014) A LA SOCIOLOGIA DE LA CULTURA CRÍTICA I D'INTERPRETACIÓ SOCIOCULTURAL

BARTOMEU MULET TROBAT
FACULTAT DE EDUCACIÓ, UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

R E S U M E N

CAL CONTEXTUALITZAR LES QÜESTIONS PLANTEJADES EN EL MARC DE LA TEORIA DE LA CULTURA, LES CIÈNCIES SOCIALS EN GENERAL I LA SOCIOLOGIA DE LA CULTURA EN ESPECIAL, PER COMPENDRE I AFAVORIR L'ANÀLISI DE LA REALITAT SOCIAL EN TERMES RELACIONALS, TANT PEL QUE FA A LES APORTACIONS DE SOCIOLÒGIQUES DE LA CULTURA DE STUART HALL COM A SOCIÒLEG DE LA CULTURA EN EL CONTEXT DELS ESTUDIS CULTURALS.

ES TRACTA D'ANALITZAR L'APORTACIÓ DE HALL EN LES CARACTERÍSTIQUES ACTUALS DE LA SOCIOLOGIA DE LA CULTURA AMB LA SEVA FUNCIÓ DE CRÍTICA I SOCIOCULTURAL, PER TAL D'ENTENDRE ELS COMPLEXOS FENÒMENS DE DESIGUALTAT QUE ES GENEREN A LA SOCIETAT DEL CONTEXT DE LA MODERNITAT TARDANA. TOT TENINT PRESENT L'EXPLICACIÓ DEL PAPER DE STUART HALL, AMB L'ACOMPANYAMENT SOCIOLÒGIC D'ALTRES AUTORS COM R. WILLIAMS, R. HOGGART, E. P. THOMPSON, P. WILLIS, L. GROSSBERG, A. ARIÑO, H. GIROUX, A. GRIMSON I INFLUENCIADA PER A. GRAMSCI, M. FOUCAULT O J. BUTLER, AMB LA CRÍTICA DES DE L'ECONOMIA POLÍTICA E M. FERGUSON I P. GOLDING, J. W. CAREY I AIXÍ PODER ACONSEGUIR UNA INTERPRETACIÓ SOCIOLÒGICA FONAMENTADA.

ES PRETÉN EXPLICAR A HALL COM UN DELS IMPULSORS DE LA SOCIOLOGIA DE LA CULTURA, MITJANÇANT LA INTERPRETACIÓ DE QÜESTIONS DE DESIGUALTAT ÈTNICA, GÈNERE, MULTICULTURALISME, ELS EFECTES SOBRE LA SOCIETAT DELS MITJANS DE COMUNICACIÓ DE MASSES-CULTURA POPULAR, IDENTITAT I/O IDENTIFICACIÓ CULTURAL, AMB ESPERIT CRÍTIC BASAT EN UNA CONCEPCIÓ TEÒRICA DEL MATERIALISME CULTURAL, QUE SEPARA EL REDUCCIONISME ECONÒMIC I EN EL CONTEXT DE LA TEORIA DE LA RESISTÈNCIA.

PARAULES CLAU

STUART HALL, SOCIOLOGIA DE LA CULTURA, ÈTNIA, GÈNERE, CULTURA MEDIÀTICA I POPULAR.

RECEPCIÓN: ABRIL 2022
ACEPTACIÓN: MAYO 2022

INTRODUCCIÓ.

En principi cal indicar que metodològicament S. Hall és un no-essencialista radical, recolzant-se amb una explicació i interpretació teòrica dels fenòmens socioculturals estudiats. Aportació de Hall va resultar un pas endavant per a la construcció de l'estudi de la cultura des d'un punt de vista sociològic. Es així, que ens situem davant la necessitat de recuperació del paper de la *Sociologia de la Cultura*, com una eina vàlida per a l'explicació crítica de la societat de la modernitat tardana, segons els plantejaments de S. Hall i els Estudis Culturals de primera generació (Hall, 2010: 376-378).

Malgrat els plantejaments dels Estudis Culturals EEUU propers al funcionalisme de la Sociologia cultural Nord-americana, des d'una visió diversa i progressista de S. Hall, que tenia la voluntat de superar l'estructural-marxisme que gaudia de plantejaments estrictament economicistes, que estava contraposat amb els seus plantejaments no reduccionistes i posava en valor l'aprofundiment en termes culturals, sense deixar de banda qüestions polítiques i econòmiques.

Tot tenint present que els estudis dels contextos culturals, les dinàmiques i processos culturals són més necessaris del que sembla per a comprendre les característiques de la societat en general i les societats concretes, i més en una societat que viu un complex fenomen de globalització i transculturació, que ha afectat les característiques de les societats locals i/o territorials, així com temes de desigualtat ètnica, gènere, multiculturalitat i els efectes dels mitjans de comunicació en la cultura mediàtica i popular.

Aspectes que fan interessant conèixer els plantejaments socioculturals i polítics de Stuart Hall, que és un dels autors més destacats sobre temes socioculturals i de la modernitat, i fou un membre

dels més significats de l'anomenat del grup britànic Estudis Culturals, juntament amb R. Williams, R. Hoggart i E. P. Thompson, especialment en el marc del Centre d'Estudis Culturals Contemporanis (Birmingham). Avui en dia es tracte d'una modalitat estesa a gran part del planeta, malgrat la seva diversificació existent a tot arreu i tot en ocasions entrant en contradiccions internes.

Alguns dels temes més significatius que va aportar S. Hall: cultura, multiculturalitat i desigualtat ètnica (Hall, 2019, Hall i Mellino, 2011), així com ètnia i racisme (Hall, 2000), gènere i sexe (Hall, S. I T. Jefferson, T. (eds.) 2014), identitat cultural i aclariments conceptuals (Hall, i Du Gay, 2003), i mitjans de comunicació social i mediació sociocultural i cultura popular (Hall, Hobson, Lowe, Willis, 1980b i Hoggart 2013).

Per encaixar l'aportació de Hall a la sociologia de la cultura de caire crític s'ha tingut present autors com R. Williams, R. Hoggart, E. P. Thompson, P. Willis, L. Grossberg, Z., A. Ariño, H. Giroux, A. Grimson, A. Martín Cabello, comprendre l'abast del seus plantejaments sociològics i així poder contextualitzar sociològicament les seves teories socioculturals. També, empíricament parlant ens hem fixat en entrevistes y qüestionaris sobre societat i cultura mediàtica passats a alumnes de Magisteri Primària i Educació social, així com a immigrants dones Llatinoamericanes a les Illes Balears, elaborats pel Grup de Recerca de Sociologia de la Cultura i Modernitat de la Universitat de les Illes Balears (2004-2017).

Els plantejaments de teoria sociocultural de Hall venen marcats metodològicament pel seu *antiessencialisme*, *contextualisme* o *antireduccionisme* radicals, com afirma L. Grossberg, per la seva visió marxista no dogmàtica. Grossberg ho explica en la idea de construir una història política del present, i de manera

¹ Una de les crítiques més sistematitzades el respecte es troba a M. Ferguson/P. Golding (Eds.) (1998), en la que es considera que bastants dels projectes posteriors a la fundació s'han apartat dels seus orígens i han sofert un grau de diversificació significativa que no ajuda a la seva presentació com a un model perspectiva analítica o interpretativa sociocultural. James W. Carey reflexiona des d'una crítica moderada al seu funcionalisme sobre els estudis culturals Nord-americans (Carey, 1998: 51) i en aquest context Morley ofereix una crítica en favor de la recuperació de la Sociologia i materialisme sociològic (Morley, 1998: 216).

radicalment contextualista. S. Hall pretén evitar reproduir els universalismes (i essencialismes) que han contribuït, com a pràctica dominant de producció de coneixement, a forjar les mateixes relacions de dominació, desigualtat i sofriment a las que tracten d'enfrontar-se (Grossberg, 2006: 47 y Grossberg, 2009:28). Es a dir, cal defugir dels autoritarismes i dogmatismes conceptuals.

1. ANTECEDENTS HISTÒRICS PER A CONTEXTUALITZAR S. HALL A LA SOCIOLOGIA DE LA CULTURA.

En principi, cal assenyalar que R. Williams y S. Hall foren dos puntals dels estudis culturals i els dos autor significatius pels seus plantejaments sociològics de l'estudi de la cultura, des de una visió crítica de temes socioculturals. Alineats els dos en el materialisme cultural post-marxista i de crítica a les desigualtats socioculturals. Ens interessa observar que a S. Hall i R. Williams els podem situar-los en el marc i context dels estudis culturals en la tradició científica-social com a una trilogia teòrica: Gramsci-Williams-Hall, que introdueix en la concepció mateixa de lo cultural la problemàtica del poder y la hegemonia. (Restrepo, 2011: 11) Precisament una de les crítiques que es pot fer a l'evolució dels Estudis Culturals es la necessitat de recuperar els plantejaments sociològics, com hem assenyalat abans, de manera més contundent en els seus estudis (Morley, 1998: 216).

El concepte d'hegemonia resulta un dels més característics a considerar, degut en gran part a la influència dels plantejaments de Gramsci, donat que son presents decididament a Williams mitjançant en especial a l'estudi de la cultura, però també de la política, i través del mateix Gramsci i de Williams a Hall i, encara que, en realitat amb dos, Williams i Hall, no acceptaven l'estructural funcionalisme ni el marxisme clàssic, pretenien anar més enllà, cal tenir present que per a Hall, en temes culturals i polítics no sempre coincidien, com per exemple, sovint trobava com etnocèntric, per exemple, a Hall el terme culturalisme utilitzat per a Williams massa proper a funcional-estructuralisme, incloent els marxismes (Hall, 1994: 131827).

L. Grossberg considera que els Estudis de la Culturals cal que considerin a la descripció de les vides quotidianes que estan articulades per la cultura i mitjançant ella: "Investiga com les estructures i forces particulars que organitzen les seves vides quotidianes de maneres contradictòries, i com s'articulen les seves vides (quotidianes) a les trajectòries del poder polític i econòmic i mitjançant aquestes". (Grossberg, 2009: 17). I s'esforcen intel·lectualment per a comprendre les relacions de poder en un context particular, creient que aquest coneixement donarà a les persones més possibilitats de canviar el context i, per tant, les relacions de poder. Procuren entendre les organitzacions del poder, les possibilitats de supervivència, lluita, resistència i canvi. Assumeixen la contestació com a pressupòsit necessari per a l'existència del treball crític, l'oposició política i fins i tot el canvi històric (Grossberg, 2009: 17). Ha de procurar ampliar l'horitzó i perspectiva de mires més enllà de la vida institucional, sense ignorar les seves relacions amb altres contextos pròxims i concèntrics de la vida, de la totalitat de la formació social (Grossberg, 2009: 18).

Per a Hall el naixement dels estudis culturals britànics i el sorgiment del moviment de la Nova Esquerra. A més cal indicar que participaren amb l'obra sobre *els nous usos de l'alfabetització mitjançant l'educació d'adults* de Hoggart (Els usos de l'alfabetització. Aspectes de la vida obrera publicat amb angles a 1957: *The Uses of Literacy. Aspects of Working-Class Life*) i *la cultura i la societat* de Williams varen ser obres diverses de recuperació de la inquietud cultural. (Hall, 2010b: 18)

Cal situar a R. Williams als inicis dels Estudis culturals i la sociologia de la cultura amb l'obra *Culture and Society* (1958) i comprendre, no tan sols la importància dels Estudis Culturals, sinó el seu paper en l'anàlisi sociològic-cultural de la societat tardo moderna. En aquest llibre de Williams tracte de senyalar com s'havia format i articulat el concepte de cultura en el decurs de la industrialització com a un compromís amb el canvi social. (Ariño, 1997: 187) S. Hall fou a partir de 1964, amb la creació del Centre Estudis Culturals (Centre of Contemporary Cultural Studies a Birmingham) i amb el recolzament de R.

Hoggart, que va liderar el projecte d'estudis de les subcultures modernes, en especial la juvenil i les audiències televisives, (Ariño, 1997: 188) així com la cultura popular com eina d'estudi.

El llibre de Hoggart va prendre referència del *debat cultural*, que ha estat mantingut durant els arguments al voltant de la societat de masses i identificada en el que fa a la conscienciació cultural amb F. R. Leavis (1895-1978), malgrat el seu conservadorisme, comparat amb el marxisme originari de molts dels components d'aquesta tendència d'investigació cultural. Malgrat que resultés un posicionament, el de Leavis, idealista i humanista conservador pel mateix Hall, però afavoria els seus interessos metodològics.

Cal considerar la *Cultura* com objecte d'estudi de la Sociologia i com mitjançant la cultura podem entendre les característiques de la societat que analitzem o des de l'anàlisi cultural, ja sigui des de la *Sociologia de la cultura* o des de la *Sociologia cultural*. R. Williams, per exemple, indica que la Sociologia de cultura o Sociologia cultural: s'ocupa de los processos socials de tota producció cultural, incloent aquelles formes de producció que poden denominar-se ideologies. Defineix un camp, però el treball que ara s'està fent, des de tan diversos punts de partida, es encara una convergència de interessos i de mètodes, i encara persisteixen diferències teòriques crucials en cada estadi (Williams, 1994: 28).

La Cultura en el centre de la recerca sociològica ens permet relacionar cultura i vida quotidiana, és així que R. Williams va formular una teoria de la cultura com estudi de les relacions en una forma de vida global (Williams, 2001: 8). I el que proposa S. Hall és modernitzar-la amb l'ajuda de la interdisciplinarietat i transdisciplinarietat que li proporcionava el context teòric dels *Estudis Culturals*.

Amb aquests enfocaments de materialisme cultural i de crítica a la desigualtat ens ofereixen l'oportunitat de conèixer la realitat i així transformar-la contra els nous conformismes (Williams, 1997). Cal analitzar el sentit de l'hegemonia, poder, classe, estil de vida, on la socialització i l'educació crítiques son pesa fonamentals per a desarticlar els mecanismes d'aculturació, dominació i control del capitalisme.

2. CULTURA, CULTURES SUBALTERNES SEGONS S.

HALL EN UN CONTEXT DE LA DESIGUALTAT CULTURAL DE PODER.

Malgrat la complexitat del concepte cultura i la seva utilització diversa, segons l'enfocament del qui l'aplica, és sovint esmentat com a sinònim de cultura hegemònica i establerta, sense tenir present que les cultures son dinàmiques i tenen multitud de influències, situades jeràrquicament en el context de la societat en general i de les societats concretes (cultures i subcultures), cal prestar atenció a les aportacions sorgides de l'àmbit dels estudis culturals i de la sociologia. Sovint la cultura popular com a tal es considerada una subcultura subalterna i/o minoritària, donada la jerarquització sociocultural existent.

Els conceptes que defineixen la teorització de S. Hall son cultura, poder i societat, sense caure en teorismes acadèmics (Hall i Mellino, 2011: 10). Donat que Hall no pretenia ser un teòric, sinó teoritzar per a fer servir els seus plantejaments, a més pretenia superar els essencialismes i fonamentalisme ètnic al referir-se a l'ètnia des de la teoria social no convencional (Restrepo, 2004: 12). S. Hall fa notar que la cultura no és una qüestió només del passat o històrica, sinó de present i de futur, canviant i dinàmica, encara que en un context d'historicitat radical: Això és la cultura; no és una cosa que està quieta, que mai no es mou, que està intrínseca -nascuda dins de cadascun de nosaltres que mai canviarà, ja saps, mai podrem ser una altra cosa, etc. La cultura es produeix amb cada generació, produïm les nostres pròpies identitats en el futur en lloc de simplement heretar-les del passat. Encara fabriquem en el futur, a partir del passat (Hall, 2005: 45).

La cultura es definida, el cas de S. Hall, como a: "l'estudi de les relacions entre elements en una forma total de vida" (Hall, 1984: 78), al modo de R. Williams i insisteix que la cultura no es una pràctica; ni es la suma descriptiva dels "hàbits y costums" de les societats. L'anàlisi de la cultura es llavors, "l'intent de descobrir la naturalesa de l'organització que es el complex d'aquestes relacions". Comença

amb *el descobriment de patrons característics serà descoberts en l'art*, la producció, el comerç, la política, o la criança de famílies tractades com a entitats separades, sinó mitjançant l'estudi d'una organització general en un context particular (Hall, 1984: 74-75) i membres d'una *comunitat imaginada* (Hall, 2010:378).

En aquest context Hall que en els estudis culturals i, per extensió, en la Sociologia no es pot parlar de cultura, malgrat la pluralitat d'enfocaments, sense tenir present les relacions de poder, donat que vivim a una societat organitzada de manera jeràrquica i asimètrica. Sempre es present la connexió i la interacció entre cultura i poder. Des dels *Estudis Culturals* es nega enfocar la cultura o les expressions culturals des d'un punt de vista merament formal i entendre-les com a simples valors o significats. Es tracte d'identificar els vincles de la cultura amb altres esferes de la vida social, o amb l'economia, la política, la raça, l'estructuració de les classes i gèneres i desemmascarar la interrelació entre cultura y poder. (Hall i Mellino, 2011: 15)

En aquest àmbit ens trobem el paper de la Cultura popular, en contrapartida de la cultura mediàtica, com a resistència al poder, encara que es plantegen series dutes de si els Estudis Culturals avancen en els seu anàlisi de manera correcta. (Ferguson i Golding 1998: 32) Per això, J. McGuigan assenyala que es deixa de banda la qüestió dels actituds i valors, elements bàsics de la cultura popular que emergeix del poble (a Ferguson i Golding, 1998: 239) queda anquilosada i folkloritzada pel poder de la cultura de masses i la cultura dominant.

3. CULTURA, IDENTITATS I IDENTIFICACIONS SEGONS ELS PLANTEJAMENTS DE S. HALL.

Com afirma Hall (2003), l'establiment d'una identitat sempre implica un acte de poder. Per entendre el mecanisme del poder que es posen en joc cal recórrer a Foucault. Les identitats estan implicades com a representació, no són el resultat d'una simple elecció subjectiva, sinó que els individus assumeixen, confronten, reproduïen i/o enfronten aquestes locacions. Segons Stuart

Hall i Michel Foucault, cal situar els debats de les identitats en les relacions de poder (Hall, 2003: 18). Tant Foucault com Hall consideren la identitat com una qüestió jeràrquica i de poder (Hall, 1996 i Foucault, 1986).

Per Hall, el concepte d'identitat entén que les identitats no s'uneixen i, en els temps de la modernitat tardana, estan cada cop més descentrades, dislocades i fragmentades (Hall, 2010:363 i 578) "La identitat, segons aquesta concepció sociològica, estableix un pont sobre la bretxa entre allò "interior" i allò "exterior", entre el món personal i el públic. El fet que ens projectem "a nosaltres mateixos" dins aquestes identitats culturals, interioritzant alhora els seus sentits i valors i convertint-los en "part de nosaltres", ens ajuda a alinear els nostres sentiments subjectius amb els llocs objectius que ocupem dins del món social i cultural. La identitat, doncs, uneix (o, per fer servir una metàfora mèdica, "sutura") el subjecte i l'estructura. Estabilitza tant els subjectes com els mons culturals que ells habiten, tornant més units i predictibles a tots dos, recíprocament. (Hall, 2010: 265)

Per a S. Hall, les identitats "estan subjectes a una historicitat radical" (2003) tenen a veure amb les qüestions referides a l'ús dels recursos de la història, la llengua i la cultura en el procés de esdevenir i no de ser; no «qui som» o «d'on venim» sinó en què podríem convertir-nos, com ens han representat i com afecta això com podríem representar-nos. Les identitats, en conseqüència, es constitueixen dins de la representació i no fora. Es relacionen tant amb la invenció de la tradició com amb la tradició mateixa, i ens obliguen a llegir-la no com una reiteració ininterrompuda, sinó com el mateix que canvia (Gilroy, 1993 i Gilroy, 1994, citat per Hall, 2003), és a dir, que no es tracta del presumpte retorn a les arrels sinó una acceptació de la nostra trajectòria (Hall, 2003: 17-18).

En general, S. Hall, és decanta paper concepte d'identificació malgrat s'utilitzés de manera incompresa i quasi tant trampós com el concepte d'identitat, en problemes conceptuals els dos (Hall, 1996/2003: 14-15). El tema de la identitat l'explica a partir de dues premisses: en primer lloc, la necessitat

de superar els vells enfocaments essencialistes de la identitat, que la consideren quelcom donat, permanent i natural, Z. Bauman i Grossberg (1996/2003; Grossberg, 1996/2003) coincideixen amb ell en la mateixa crítica antiessencialista; i, en segon lloc, la importància del concepte d'identitat per abordar temes com formes d'integració racial, etnicitat i multiculturalitat.

Les identitats són un acte de poder i de distinció, també d'exclusió, omissió, segons Derrida i Laclau, i es jeràrquica (Hall, 1996: 18-19). La identitat és una representació estructurada que només arriba al seu caràcter positiu mitjançant l'ull de lo negatiu, tenen un efecte temporal i inestable (Hall, 1991: 21), però es fa menció a la multiplicitat de les identitats i diferències (Grossberg, 1996: 152-153).

El concepte d'identificació es utilitza en l'àmbit de la crítica cultural per significar que sovint es confon identitat amb elements d'identificació, que no arriben a ser identitaris sinó de sentir-se part d'un context cultural determinat (Grimson, 2011: 111-134). Per a A. Grimson, en els mons contemporanis l'esfera territorial no determina mecànicament les identificacions. Una persona de qualsevol grup pot sentir-se simbòlicament propera a algú que és troba a l'altra punta del planeta, i sentir-se extremadament lluny del seu veí (Grimson, 2011: 136).

Hall incorpora la idea de correspondència no necessària, distanciant-tant de l'essencialisme-que veu a les identitats com fixes i naturals per partir d'una idea de correspondència necessària- i de l'antiesencialisme -que, a partir d'una necessària no correspondència, postula idees relatives i volàtils d'identitat, on les eleccions depenen de la voluntat dels individus-. Aquesta idea porta a Hall a entendre qualsevol identitat com a efecte d'un treball d'articulació i com a punt de sutura emergent de processos d'identificació. El concepte d'articulació accepta que les identitats mai s'unifiquen i, en els temps de la modernitat tardana, estan cada vegada més fragmentades i fracturades; mai són singulars, sinó construïdes de múltiples maneres a través de discursos, pràctiques i posicions diferents, sovint creuats i antagònics (Hall, 1996: 17), com a font de conflictivitat.

4. INTERPRETACIÓ SOCIOLÒGICA DE S. HALL DE LA CULTURA MEDIÀTICA I POPULAR FONAMENTALMENT MITJANÇANT EL MODEL CODIFICACIÓ/DESCODIFICACIÓ.

Com indica D. Chaney, la crisi cultural provocada per les modernes indústries culturals de comunicació de masses (citada per Ariño, 1997:188) es fa necessari la renovació de l'anàlisi cultural en el marc de la modernitat i el seu impacta a la societat actual mitjançant la mediocràcia, el que fa derivar la democràcia en una infocràcia digital (Byung-Chunl, 2022: 27)

Tant és així, que la modernitat tardana que va viure S. Hall observà la influència mediatora dels mitjans de comunicació, una de les característiques que sobre surten en aquest tipus de modernitat el que fa que a vegades es defineixi com a mediàtica que viu processos de mediació constant. Per aquesta raó molt dels plantejaments de Hall encara tenen la seva vigència, en el sentit de la generalització de l'ús del mitjà de comunicació, accentuada amb l'ús de les tecnologies, informació i la digitalització, internet, per exemple, i es seus afectes socioculturals a la vida quotidiana. (Byung-Chul, 2022)

Els arguments de Hall que proposa en introduir la dialèctica, en el context de la interpretació de les relacions socials i les relacions de poder, en la totalitat de la comunicació (Ariño, 1997: 190) i, segons B, Muñoz, el receptor no pot ser analitzat com un element passiu: com ho feia el funcionalisme, sempre hi ha alguna forma de resistència com indicava Thompson, a la dominació sorgeixen resistències en la comunicació mediàtica (Muñoz, 2009: 46-47).

Els criteris privats i mercantils imposen el gust col·lectiu. En aquest context teòric la classe social resulta actor bàsic de la descodificació, es a dir, per a Hall les tres modalitats de descodificació indiquen la major o menor consciència de classe, lo que el situa en el marc de les teories de la resistència: dominant, oposició i negociada (Gramsci i Althusser). On el bloc hegemònic imposa un *sentit comú* i *necessitats integrades* que descodifiquen en terminis dels valors dominants (Muñoz, 2009: 46-47).

La credulitat acrítica explica la classificació de la realitat mitjançant l'assimilació dels valors ideològics. En tot això, descodificació de l'oposició se correspon con una perspectiva elements de resistència front la dominació. La resistència equivaldria en la formulació de Hall a la consciència de classe del marxisme clàssica, mentre la *descodificació negociada* equivaldria a una posició intermèdia entre la assimilació de missatges mediàtics i experiències vitals subjectives que fluctuarien entre el rebuig i la adaptació als valors dominants (Muñoz, 2009: 47).

Hall planteja, en els *Encoding/Decoding*, segons Nightingale, que el sistema de codificació/descodificació es fonamenta en la idea que l'estudi dels mitjans de comunicació ha d'analitzar les forces que interactuen en la producció del missatge (codificació) i a la seva recepció (descodificació). Aquest model se centra en el significat, pel que ha estat identificat com a guia per a l'estudi semiòtic dels mitjans de comunicació (Nightingale, 1999: 51). Per tant, Hall, critica l'explicació clàssica emissor/receptor per les seves insuficiències, entre d'altres critica els sociòlegs funcionalistes americans, en concret el model de C. Sharon i W. Weaver, pels plantejaments lineals que fan de la relació emissor-receptor a la comunicació, tot seguint al semiòleg R. Barthes (Nightingale, 1999: 58 i Hall 2010: 459-496).

Per a S. Hall les característiques de les limitacions tenen les seves matisacions en el seu *codificació/descodificació*: L'anomenat nivell denotatiu del signe televisiu està fixat per certs codis molt complexos però limitats. El seu nivell connotatiu, encara que també limitat, és més obert, amb transformacions més actives, que exploten els seus valors polisèmics. Qualsevol societat o cultura tendeix, amb diferents graus de clausura, a imposar les seves classificacions de el món polític, social i cultural com l'ordre cultural dominant, encara que mai sigui unívoc o no contestat.

Les diferents àrees de la vida social estan dissenyades a través de dominis discursius jeràrquicament organitzats en significats dominants o preferents (Hall, 1973, 2014, 2004: 230). I juga un paper important la interpretació que està la sostinguda pel

nostre us actiu del codi –codificar, es a dir, posar les coses dins del codi– i per la interpretació de la persona que està a l'altra costat i fa la descodificació. Però s'ha de tenir present que: Perquè els sentits són sempre canviants i llisquen, els codis operen més com convencions socials que com a lleis fixes o regles indestructibles, encara que canviïn de manera inapreciable (Hall, 2010: 494).

Aquí cal considerar que Hall parla d'ordre dominant i no determinant, donat que sempre és possible ordenar, classificar, assignar i descodificar un fet dins de més d'un 'mapa'. Però fem servir 'dominant' perquè hi ha un patró de 'lectures preferents' Stuart Hall Codificación y descodificación en el discurso televisivo (Hall, 2004: 231 i Martín Cabello, 2008) es manté un ordre institucional/polític/ideològic. L'ordre social està encaixat en esferes de *enquadres preferents* mitjançant un conjunt de significats: pràctiques i creences, el coneixement quotidià de las estructures socials, el com han de funcionar les coses des del punt de vista pràctic, la jerarquia de poder i interessos i una estructura de legitimacions i sancions (Hall, 2004: 231-232).

5. MULTICULTURALITAT I ETNICITAT SEGONS S. HALL EN UN CONTEXT DE DESIGUALTAT.

En primer lloc cal aclarir que no tots els conceptes que fan referencia a la multiculturalitat i des del punt de vista teòric tenen els significat, depèn de l'ús que se'n faci no coincideix sempre, ni amb el concepte de interculturalitat que s'utilitza de manera diferent segons les contrades i els autors. Multiculturalitat pareix que hauria de significar varietat de cultures en un context sense massa contacte dinàmic i enriquidor, ni interculturalitat. (Busquet, 2005: 82) Per això, Hall es demana a qui interessa la multiculturalitat donat que les cultures no son ni monolítiques ni tancades (Hall, 2010: 497-638).

I ho fa en el context de les desigualtats ètniques, identitats culturals i relacions de poder (Hall, 2010). Hall, a 1994, va anar a Harvard plantejar la complicació i desestabilització de les nocions que la societat pretén sostenir sobre la raça, la ètnia i la

nació —*triangle funest*— i disposat a obrir noves possibilitats per a definir els nostres *jos* del segle XXI. Ens va ensenyar velles categories de diferències no aconseguen capturar els matisos de l'existència humana, la infinitat d'interseccions entre identitats, passats i orígens (Gates, 2019: 14).

Hall al parlar de la trilogia raça, ètnia i nació, ens indica que cal repensar la diferència cultural en termes discursius, discurs s'ha d'entendre com allò que dona significat a la pràctica humana i a les institucions. Pretén sotmetre els tres termes de la diferència cultural que apareixen en el títol de la meua exposició (raça, ètnia, nació) a una anàlisi discursiu-genealògic, d'acord amb certes preocupacions polítiques i teòriques; vol fer servir cada terme per fer complex i desestabilitzar una mica els altres dos (Hall, 2019: 45).

En el *Triangle funest* de Hall en opinió de K. Mercer, Hall pretén aclarir las categories imbricades jeràrquicament de raça, ètnia i nació. Situades en la diversitat de la vida humana, però donades les seves funestes i divisòries conseqüències, cal demanar-se si no estaríem millor sense elles. Hall convida a observar aquestes qüestions con una llum més fresca per a desvelar l'agència de la diferencia. (Mercer, 2019: 23) La diferència pot dirigir-se cap els perills de el tot o res de l'absolutisme ètnic; o bé, si aprofitem l'oportunitat, pot ser que la supervivència de la diàspora ens ensenyi com viure amb l'altre i l'alteritat (Mercer, 2019: 29). Perpetuant-se el racisme i la xenofòbia.

6. HALL I LA SEVA PERSPECTIVA DE LA DESIGUALTAT DE GÈNERE.

En el context de les desigualtats socioculturals i en el cas concret de la desigualtat de gènere, S. Hall n'era conscient de la potencialitat del feminisme i el seu impacta no tan sols als conjunt dels Centres d'Estudis Culturals, sinó a la societat en general. Ell mateix diu que: Els anys 1973 i 1974 la intervenció del feminisme va ser *específica i decisiva, rupturista* (Reverter, 2009: 54).

En la qüestió de les identitats, o identificacions, com diria S. Hall, més que a la postura de Foucault

referent al sexe i gènere, es decanta per la postura de J. Butler, donat que: “el *sexe* és un constructe ideal que es materialitza forçosament a través del temps”. (Butler, 1993: 1, citat per Hall: 1996: 34) L'assumpció de el sexe amb la qüestió de la identificació i els mitjans discursives pels quals l'imperatiu heterosexual permet certes identificacions sexuals i impedeix o desaprova altres (Butler, 1993: 5 esmentat per Hall, 1996: 34).

Considera més pertinent la postura de Butler pel l'argument, però perquè es desenvolupa en un context de la discussió de gènere i sexualitat, modelada pel feminisme, i per tant recorre a les qüestions de la identitat la política d'identitat i a les plantejades pel treball d'Avtar Brah sobre la funció paradigmàtica de la diferència sexual respecte a altres eixos d'exclusió. (Butler, 1993: 22) (Hall, 1996: 35), Hall analitza l'enfocament que fa na J. Butler (Butler, 2001) Quan parla de sexe i feminisme ho fa a partir dels límits discursius del sexe (com a fet construït socioculturalment) i la política feminista (Hall, 1996 i 2003: 33-37).

Segons Hall, la proclama de *el personal és polític* del feminisme dels 70 va actuar com la metxa que incendiaria una revolució teòrica i pràctica en els diferents camps d'estudi que estaven intentant reinterpretar les consignes de el projecte històric i polític del marxisme allunyant-se de mica en mica de la previsible desintegració del comunisme d'estat. A voltes amb la concepció marxista de poder, els acadèmics de llavors es van veure inundats, i sorpresos, per una concepció de poder, que no només subvertia la mirada clàssica de la còmoda i poc sofisticada divisió de les esferes pública i privada, sinó que va interrompre la estructura de les relacions de poder amb qüestions tan *privades i subjectives* com el gènere, el sexe i la sexualitat (Reverter, 2009: 54).

Per a Hall el del gènere fou un tema significatiu i preocupant per diverses raons:

1. L'impacte del feminisme, vist com una crítica teòrica i com un moviment social (Hall, (1992) 2010: 378).

2. El feminisme va obrir a la polèmica política noves sorres de la vida social: la família, la sexualitat, el treball domèstic, la divisió domèstica de la feina, la cria dels nens, etc.
3. Va exposar, com una qüestió política i social, el tema de com som formats i produïts com a subjectes de gènere. És a dir, polititzar la subjectivitat, la identitat i els processos d'identificació (com a homes/dones, mares/pares, fills/ filles).
4. El que va començar com un moviment dirigit a desafiar la posició social de les dones, es va expandir per incloure la formació de la identitat sexual i de gènere.
5. El feminisme va fer front a la noció que els homes i les dones eren part de la mateixa identitat *-la Humanitat-* reemplaçant amb la qüestió de la diferència sexual (Hall, 1992 i 2010: 379).

Avui en dia, malgrat els esforços del moviment feminista, la qüestió de la desigualtat de sexe i/o gènere és un tema no resolt positivament, juntament amb el tema del racisme (Foucault, 2004 i Hall, 2019). Això ens indica que el problema del gènere i sexe, no només era preocupant, sinó que encara forma part dels elements discriminatoris i jeràrquics de la societat, incloent la instrumentalització de la dona com un element clau en l'economia de subsistència global i familiar (Sassen, 2003). Qüestió encara silenciada juntament a la precarització del treball de la dona.

7. CRÍTICA A L'EDUCACIÓ DE S. HALL.

Podem entendre la concepció educativa de Hall bàsicament per la crítica a la crisi del sistema educatiu a Gran Bretanya d'abans i en temps de Margaret Thatcher, i a partir dels seus plantejaments de política educativa. I entenent la cultura, segons Hall, com element bàsic pedagogia crítica i així com les seves asseveracions que va fer sobre educació i identitat, i les subcultures juvenils (Hall i Jefferson, 2014), en el marc de les teories de resistència juvenil, especial de la classe obrera on les desigualtats

oportunitats laborals i educatives es veuen més determinades (Willis, 1988).

En el que fa concretament a la seva crítica a l'educació S. Hall, inicialment la crisi sorgeix de el fet que el programa històric laborista sobre educació, que va dominar després de la segona guerra mundial, i amb els lemes *educació per a tothom* i *integració*, com un element d'una cultura redistributiva, que ha arribat a un punt mort. Malgrat que va suposar progrés cap a la igualtat *d'oportunitats en educació*; no és adequat per als problemes que han aparegut en les dues últimes dècades, ni aconsegueix mobilitzar en el seu entorn de les forces populars. Tampoc crea ni inspira un pensament renovador i encara no hi ha res que el substitueixi (Hall, 1987: 29).

S. Hall des dels seus plantejaments educatius i la seva línia tòrica, i per altra banda, no economicista, o utilitarista, i no reduccionista, considera des de l'esquerra que l'educació es dirigeix en realitat a el *desenvolupament de l'ésser humà* i que, per tant, res té a veure amb el sistema productiu. Per descomptat, és indiscutible el profund dany que es causa si s'entén l'educació com quelcom que ha d'oferir «el que la indústria vol o necessita», en els termes en què ho vol (docilitat i disciplina) i a el nivell que ho vol (dins els horitzons existents de destresa i qualificacions). Aquest reduccionisme és el que tenia lloc en relació amb la formació de la joventut i altres programes inspirats per la Manpower Services Commission (MSC) (Hall, 1987: 31-32).

La inundació *professionalita* que actualment s'està produint, tant a les escoles com en els sectors d'*educació superior i formació*, està específicament dissenyada per perpetuar la divisió de la feina existent entre les classes, entre el treball intel·lectual i el manual, entre la concepció i l'execució, com deia Marx i, dins d'ella, perquè no es faci molt tampoc respecte de la divisió sexual i ètnica de la feina, el que genera precarietat laboral a aquest segment de població. I es reafirma en que l'educació és un element decisiu per al manteniment o la transformació de la divisió social de la feina. (Hall, 1987: 32-33).

Per a Hall, si la indústria britànica coneix les destreses que necessitarà la població treballadora al segle XXI, però també unes destreses flexibles, adaptables i transformables segons les necessitats i tècniques d'un segle que encara no preveiem, requereixen dos ingredients fonamentals:

1. Cal ser inserides en el marc d'una educació general (formació general en les tècniques instrumentals bàsiques).
2. Cal ser apreses en el context de el desenvolupament, en els subjectes del procés, amb les capacitats necessàries per a la seva aplicació.

Però, del que es tracta és d'adquirir les destreses que avui resulten fonamentals per a una classe que pretengui dirigir el món modern i no només formar servidors: les destreses bàsiques i generals de l'anàlisi i la conceptualització, les destreses relatives a conceptes, idees i principis; i no del domini de «continguts» antiquats. Una vegada assenyalada l'estratègia política és quan han d'intervenir els professors, els experts, els professionals (Hall, 1987: 32-33).

En el camp del currículum recorda que ha estat heretat està marcat per una sèrie de valors culturals i ideològics, que es manifesta tant en les seves insistències com en les seves exclusions en el seu contingut. Es basa en la concepció errònia d'una espècie de currículum «natural», el currículum de la *vida mateixa*, que es basa en l'aprenentatge; un currículum, per una altra part, que mai ha estat suficientment bo per a les classes dominants, però que d'alguna manera es pot acceptar per a les dominades. Però tot el currículum es construeix mitjançant un conjunt d'insistències i exclusions, i es basa en valors oberts que s'han introduït i penetrat (Hall, 1987: 33).

A la política de l'educació ha nascut un tipus particular de «progressisme educatiu». Les pràctiques i les pedagogies associades a aquest

resultat poden aprendre en alguns aspectes. A mi em sembla ara menys de les eleccions apreses durant aquest període i sobre les cures haureu de començar a construir. En un lloc inicial, la consciència profunda de tot el procés educatiu és una forma de control social: ens alerta sobre l'existència del «currículum ocult» en la pràctica educativa. En segon lloc, l'homenatge a les formes de vida i cultura, els llenguatges i valors, els mecenes de comunicació i interacció —en una paraula, l'experiència— de l'aprenentatge, de les classes excloents. Però, a ells, va suposar un error profund, una dimensió de inconsciència malament que ha obert una breu per a l'assalt de la dreta radical i que, des d'altres supòsits, ha de ser reconsiderada a fons (Hall, 1987: 33).

La urgència de superar la crisi cultural i educativa de l'època de M. Thatcher, al marc de la política de l'educació i amb el triomf del Populisme conservador, Hall, pensa que es tracta d'omplir el buit entre l'enfocament estratègic i el tècnic en la política de l'educació, pensa que ha nascut un tipus particular de *progressisme educatiu*. Les pràctiques i les pedagogies associades a ell han resultat inapreciables en alguns aspectes (Hall, 1987: 34).

Hall explica que ensenya l'experiència en l'actual sistema socioeconòmic és a subordinar, a i rebaixar les expectatives dels individus, a organitzar-se la vida al dictat de la voluntat d'un altre, a convertir-se en un perdedor. També *ensenya* formes de resistència i maneres de sobreviure. Esquivar la qüestió de control i disciplina locals en consideració a més alts nivells generals de llibertat, equival a estafar les persones que ensenyem. Els que pretenen transformar el món i no només mantenir l'ordre de coses existent, necessiten saber alguna cosa més: han d'aprendre a adquirir els codis i vocabularis de les diferents experiències. Quedar confinat en la pròpia experiència implica assumir un coneixement unidimensional del món. Això posa les bases del racisme² i el sexisme de la classe treballadora (Hall, 1987: 34).

En definitiva, la dreta ha aconseguit definir temporalment els termes de la qüestió, i ha guanyat

² Desigualtat ètnica i racisme es un dels temes claus pel que resulten interessants els plantejaments de S. Hall, en concret en el camp de l'educació ja que assenyalava la seva persistència i va més enllà que els problemes de l'aula, mitjançant el discurs dominant als mitjans de comunicació (Gyarkye, 2021)

la batalla perquè estava disposada a atacar. Però en un breu període en les dècades dels seixanta i setanta, la implicació dels pares en l'escola va ser la gran basa democràtica de l'esquerra. Per tant, l'haver desmantellat això, apropiant i transformant-lo en l'eslògan de la *elecció dels pares*, és una de les victòries més importants de la dreta, la visió de l'educació com supermercat en nom d'una política educativa adreçada a destruir per sempre tot el que la desigualtat en educació porta amb si; tot el que està implicat en el monopoli de el coneixement, la seva expropiació en favor dels privilegiats mitjançant els mecanismes del que irònicament es denomina *llibertat d'elecció*. Es tracta de ser capaços de dir a la gent per què l'educació i l'aprenentatge són importants, no només per a alguns, sinó realment per a tothom, quan el thatcherisme és una nova, més virulenta i més autoconscient forma d'exclusió (Hall, 1987: 34).

Crítica la promesa d'una educació universal, tal com esta estructurada a la cultura dominant, reproduceix les desigualtats socioculturals com indica també R. Williams (Cevasco, 2003: 127), tant és així que com la tasca de construir un programa cultural que pugui fer-la realitat és una concepció individualista, que implica l'interès propi i l'elecció real no es pot dur a terme per la majoria popular en el context de la modernitat. Ells creuen que el premi vagi a parar als que ja disposen del poder educatiu; nosaltres creiem en una educació de les capacitats dels que ara estan exclosos d'aquest poder (Hall, 1987b: 35). Per a S. Hall modernitzar l'educació s'havia de dur a terme segons les exigències dels canvis en el context d'una societat mediàtica significava i des de la seva concepció crítica amb el mitjans de comunicació social. Comptava en la possibilitat d'introduir a l'educació el coneixement de les característiques dels mitjans audiovisuals per aprendre a respondre a les mediacions de manera crítica i educativa. En aquest context, cal recordar el paper de les teories de la resistència juvenil i de classe a l'hegemonia cultural i educació, semblant a P. Willis (1988), en el sentit de que feia estudis de cultura, socialització i educació, encara que Willis es mes conegut pels seus temes relacionats amb l'educació i era més essencialista.

En la línia d'aquest autors podem situar a Henry Giroux (fundador de la pedagogia crítica) que les polítiques de l'educació lligades amb la cultura i la lluita per a la democràcia (Giroux, 1997: 79-86) tot tenint present les relacions de poder assignant un possible paper als/les mestres d'intel·lectuals transformadors i de compromís. Especialment crític amb les polítiques educatives dels Estats Units de Nord Amèrica, en concret, entre d'altres, les polítiques conservadores de Ronald Rigan (Giroux i McLaren, 1997: 83).

Els aspectes culturals son el punt de partida per a comprendre les qüestions de qui te poder i com aquest es reproduceix i es manifesta en les relacions socials. Giroux, 1981 i Giroux i McLaren, 1998: 119) Assenyalen els estudis de les cultures, en concret els *Estudis Culturals*, com pedra angular del currículum de la Formació dels mestres, crítics amb l'escola tradicional i la formació dels docents. Cal posar les bases de la nova crítica sociocultural i educativa, per evitar la victòria de la desigualtat educativa, individualista, es a dir, no per aconseguir l'educació més igualitària i democràtica, com afirma també S. Hall.

CONCLUSIÓ, CONSIDERACIONS GENERALS I EMPÍRIQUES.

Amb les seves teories i el seu paper, Stuart Hall en el marc dels *Estudis Culturals* (R. Williams, Hoggart, R. J. B. Thompson, S. Hall), i els seus plantejaments socioculturals fou un dels impulsors de la Sociologia de la cultura i dels estudis culturals críticament, mitjançant de la interpretació crítica de temes de desigualtat ètnica, de gènere, multiculturalitat i els efectes a la societat dels mitjans de comunicació (codificació/descodificació) amb esperit crític a partir d'una concepció teòrica del materialisme cultural.

Cal entendre la relació cultura-poder sense simplismes i reduccionismes, eixí com les característiques de l'hegemonia cultural, posant les bases de la nova crítica sociocultural i educativa, per evitar la victòria de la desigualtat educativa, individualista, no per aconseguir l'educació més igualitària i democràtica, un educació amb igualtat d'oportunitats.

Per la seva banda, Hall, concep els estudis sobre la cultura com abordatges dins dels quals prima la cultura o el cultural com a categoria central d'anàlisi i considera l'antropologia cultural, la sociologia de la cultura, la crítica cultural o la història cultural són alguns dels enfocaments més importants dels estudis sobre la cultura.

Empíricament parlant, en el marc teòric ofert per S. Hall, cal indicar que la resistència cultural de que parla en Hall no acaba d'aflorar amb intensitat, més bé, va a remolc de la mediatització existent i com a conseqüència la consciència cultural de les problemàtiques de desigualtat, aculturació, minorització i transculturació queden silenciades o mediatitzades.

Per altra banda, l'essencialisme cultural pot desviar l'anàlisi sociològic cap plantejaments folkloristes i virtualitats, poc compromesos, és el cas, per exemple, dels processos aculturadors i transculturadors soferts per les cultures dels pobles originaris del continent americà (Bidaseca, 2011), donat que s'entén les cultures com a tancades, sense possibilitats d'evolució mitjançant les influències externes. Exemple persistència de desigualtat ètnica i de gènere de la que parla S. Hall, encara que les lluites feministes i la lluita per la igualtat de la dona es la que gaudeix de més visibilitat, malgrat quedi camí per recorre.

En el cas de la multiculturalitat si es planteja de manera etnocèntrica i com element d'adaptació a la cultura dominant, sigui en el context de la societat com a l'escola, encara que en termes dels problemes de desigualtat provocats per la immigració, es poden resoldre en el context d'una escolarització multicultural, però no es du a terme de manera inclusiva, i al marge de la comunitat i de canvis d'acollida ciutadana i de comunitat, a més si es troba en un context on el diferent s'exclou. (Byung-Chul, 2020) Relacions de poder i d'adaptació a la cultura dominant, es a dir que ajuda a reproduir la cultura de l'assimilació.

La cultura mediàtica, incloent la cibercultura, ja formen part de la cultura de masses, si el grau de resistència baixa, no es genera una cultura popular des del poble mitjançant les cultures subalternes i minoritàries, queda en una cultura

acomodatícia no reivindicativa, malgrat els plantejaments de crítica vindicativa que es pot impulsar des de la cultura popular en la seva presència a Internet.

BIBLIOGRAFIA,

- Ariño, A. (2010). *Prácticas culturales en España. Desde los años sesenta hasta la actualidad*. Barcelona: Ariel.
- Ariño, A. (1997). *Sociología de la cultura*. Barcelona: Ariel.
- Bauman, Z. (1996 i 2003). A Hall, S. i Du Gay, P. De peregrino a turista, o una breve historia de la identidad. *A Cuestiones de identidad cultural*. Buenos Aires: Amorrortu. 40-61
- Bennett, T., Savage, M., Silva, E., Warde, A., Gayo, M. y Wright, D. (2009). *Culture, Class, Distinction*. London: Routledge.
- Bidaseca, K. (coord.) (2011). *Signos de la identidad indígena*. Buenos Aires: Editorial SB.
- Butler, J. (1993). *Cuerpos que importan: Sobre los límites materiales y discursivos del "sexo"*. Barcelona: Paidós.
- Butler, J. (2001). *Género en disputa*. Barcelona: Paidós.
- Busquet, J. (2005). *Escenaris de la cultura*. Barcelona: Tripodos.
- Byung-Chul, Han (2022) *Infocràcia. La digitalització i la crisi de la democràcia*. Barcelona: La Magrana.
- Byung-Chul, Han (2020) *La expulsión de lo distinto. Percepción y comunicación en la sociedad actual*. Barcelona: Herder.
- Carey, J. W. (1998). *Reflexiones acerca del proyecto de los Estudios Culturales (norteamericanos)*. A Ferguson, M. i P. Golding, P. (Eds. *Economía Política y Estudios Culturales*. Barcelona: Bosch, pp. 41-66.
- Cevasco, M. E. (2003). *Para leer a Raymond Williams*. Buenos Aires: Universidad de Quilmes.
- Ferguson, M. i P. Golding, P. (Eds.) (1998). *Economía Política y Estudios Culturales*. Barcelona
- Gates, H. L. (2019). *Prologo*. A Hall, S. (2019). *El triángulo funesto. Raza, étnia, nación*. Madrid: Traficantes de Sueños, pp. 11-22.

- Giroux, H. A. (1981). *Ideology, Culture & the process of Scholing*. London: Falmer Press.
- Giroux, H. A. (1997). *Sociedad, cultura y educación*. Madrid: Miño y Dávila.
- Grimson, A. (2011). *Los límites de la cultura. Crítica de las teorías de la identidad*. Buenos Aires: Siglo XXI.
- Grup de Recerca de Sociologia de la Cultura i Modernitat de la Universitat de les Illes Balears (2004-2017). Entrevistes. S/P.
- Gyarkye, L. (2021). Redescubrir a Stuart Hall. Nueva Sociedad, Diciembre, Recuperat de <https://nuso.org/articulo/redescubrir-a-stuart-hal/>
- Grossberg, L. (1996 i 2003). Identidad y estudios culturales ¿no hay nada más que eso? A Hall, S. i Du Gay, P. *Cuestiones de identidad cultural*. Buenos Aires: Amorrortu. Pp. 148-149
- Grossberg, L. (2006). Stuart Hall sobre raza y racismo: estudios culturales y la práctica del contextualismo. *Tabula Rasa*, núm. 5, Juliol-Diciembre, pp. 45-65
- Grossberg, L. (2009). El corazón de los estudios culturales. *Revista Tabula Rasa*, n°10: Enero-Junio, pp. 13-48 Recuperat de <http://www.revistatabularasa.org/numero-10/01grossberg.pdf>
- Hall, S. i Jefferson, T. (Eds.) (2014). *Rituales de resistencia. Subculturas juveniles en la Gran Bretaña de posguerra*. Madrid: Traficantes de Sueños.
- Hall, S. (1984) estudios culturales: dos paradigmas. *Hueso Húmero*, n. 19 Octubre– Diciembre, n° 19, pp. 69-97.
- Hall, S. (1987). La educación en crisis. *Revista de Educación*. Maig-Agost, n° 283, 29-35.
- Hall, S. (1994). estudios culturales: dos paradigmas. *Causas y Azares*, n° 1, <https://www.biblioteca.org.ar/libros/131827.pdf>
- Hall, S. i Du Gay, P. (1996 i 2003). *Cuestiones de identidad cultural*. Buenos Aires: Amorrortu.
- Hall, S. (2004). “Codificación y decodificación en el discurso televisivo”. *Cuadernos de información y comunicación*, N° 9, pp. 210-236.
- Hall, S. (2010). Sin garantías: Trayectorias y problemáticas en estudios culturales. Popayán: Envión. Recuperat de https://repositorio.uasb.edu.ec/bitstream/10644/7187/1/Hall_S-Sin_garantias.pdf
- Hall, S. Hobson, D. Lowe A. Willis, P. (Eds.) (1980b). *Culture, Media, Language*. Birmingham: Centre for Contemporary Cultural Studies University of Birmingham.
- Hall, S. i Mellino, M. (2011). *La cultura y el poder. Conversaciones sobre los cultural studies*. Buenos Aires: Amorrortu.
- Hall, S. (2019). *El triángulo funesto. Raza, etnia y nación*. Madrid: Traficantes de Sueños.
- Hoggart, R. (2013). *La cultura obrera en la sociedad de masas*. México: Siglo XXI.
- Hoggart, R. (1957). *The Uses of Literacy. Aspects of working-class life, with special reference to publications and entertainments*. London: Chatto and Windus.
- Martín Cabello, A. (2008). Comunicación, cultura e ideología en la obra de Stuart Hall. *Revista Internacional de Sociología (RIS)*, n° 50, Maig-Agost, pp. 35-63, Recuperat de [file:///E:/sobre%20hall%20de%20martin%20cabello%2096-97-1-PB%20\(4\).pdf](file:///E:/sobre%20hall%20de%20martin%20cabello%2096-97-1-PB%20(4).pdf)
- Mercer, K. (2019). Introducción. A Hall, S. (2019). *El triángulo funesto. Raza, etnia, nación*. Madrid: Traficantes de Sueños, pp. 23-44
- Muñoz, B. (2009). La Escuela de Birmingham: La sintaxis de la cotidianidad como producción social de la conciencia. *I/C - Revista Científica de Información y Comunicación*, n° 6, pp 21-68
- Nightingale, V. (1999). *El estudio de las audiencias. El impacto de lo real*. Barcelona: Paidós.
- Restrepo, E. (2004). *Teorías contemporáneas de la etnicidad Stuart Hall y Michel Foucault*. Cali: Editorial Universidad del Cauca
- Restrepo, E. (2011). *Estudios culturales y educación: Posibilidades, urgencias y limitaciones*. *Revista de investigaciones UNAD Bogotá - Colombia* No. 10, enero – junio, 9-21.
- Reverter-Bañón, S. (2009). «El ruido de la teoría feminista», *Cuadernos Koré. Revista de historia y pensamiento de género*, vol. 1, n° 1, pp. 53-68.
- Sassen, S. (2003). *Cartografías de la globalización*. Madrid: Traficantes de sueños.

- Thompson, J. B. (1998). Los media y la modernidad
Una teoría de los medios de comunicación.
Barcelona: Paidós.
- Williams, R. (1958). Culture and Society. New
York: Columbia University Press.
- Williams, R. (1994). Sociología de la cultura.
Barcelona: Paidós.
- Williams, R. (1997). La política del Modernismo.
Contra los Nuevos conformistas. Buenos
Aires: Manantial.
- Willis, P. (1988). Aprendiendo a trabajar. Madrid: Akal.